

Цитування:

Куртєва К. Р., Іваницький О. М., Шилова Л. М. Інноваційні процеси в сучасному українському балетному мистецтві. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 2. С. 309–313.

Kurtieva K., Ivanytskyi O., Shylova L. (2025). Innovative Processes in Contemporary Ukrainian Ballet Art. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 309–313 [in Ukrainian].

Куртєва Карина Русланівна,
доктор філософії, викладач кафедри
сучасної хореографії
та спортивно-оздоровчих технологій
Харківської державної академії культури
<https://orcid.org/0000-0001-8434-764X>
karyna_kurtieva@xdak.ukr.education

Іваницький Олександр Миколайович,
концертмейстер кафедри народної хореографії
Харківської державної академії культури
<https://orcid.org/0009-0000-7215-543X>
a.ivanickiy@gmail.com

Шилова Людмила Миколаївна,
старший викладач кафедри
народної хореографії
Харківської державної академії культури
<https://orcid.org/0009-0001-8874-1385>
Ludmilashilova7@gmail.com

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ БАЛЕТНОМУ МИСТЕЦТВІ

Метою роботи є дослідження інноваційних процесів, що наразі відбуваються в сучасному українському балеті. **Методологія роботи.** У ході дослідження було застосовано теоретичний аналіз даних наукової літератури, порівняльний аналіз, систематизацію, мистецтвознавчий аналіз, відеоаналіз балетних спектаклів, хореографічних майстер-класів, виступів хореографічних колективів, балетних студій тощо. Принагідно використано інформаційний метод та метод термінологічного аналізу. **Наукова новизна** полягає в комплексному аналізі основних тенденцій впровадження інновацій у сучасне українське балетне мистецтво. **Висновки.** Балет має важливе значення для української національної культури, адже він синтезує різні види мистецтва, відображає національні традиції та постає засобом культурної дипломатії, підкреслюючи унікальність та багатство української культури. Український балет відрізняється своєю унікальною стилістикою та зберігає національну ідентичність, що робить його джерелом національної гордості. Імена сучасних українських балетних діячів є знайомими в усьому світі: І. Гвоздьова, К. Кухар, В. Писарев, Р. Поклітару, В. Стоянов, В. Троїцький, А. Шекера та ін. Сучасне українське балетне мистецтво перебуває на перетині традицій і новаторства. В умовах культурних викликів воно демонструє здатність до переосмислення форм, технік і смислів, зберігаючи глибоку національну ідентичність. Сучасна балетна хореографія постійно трансформується, як жива тканина мистецтва, реагуючи на виклики часу, новітні технології, суспільні зміни, культурні кризи тощо. Дослідження українського балету сприяють кращому розумінню національних традицій та особливостей їх функціонування в найрізноманітніших видах мистецтва.

Ключові слова: балет, сучасний український балет, сучасна хореографія, інновації в балеті, новітні технології в балеті.

Kurtieva Karyna, Doctor of Philosophy, Lecturer at the Department of Modern Choreography and Sports and Recreation Technologies, Kharkiv State Academy of Culture; **Ivanytskyi Oleksandr**, Concertmaster of the Department of Folk Choreography, Kharkiv State Academy of Culture; **Shylova Liudmyla**, Senior Lecturer at the Department of Folk Choreography, Kharkiv State Academy of Culture

Innovative Processes in Contemporary Ukrainian Ballet Art

The purpose of the article is to study the innovative processes currently taking place in contemporary Ukrainian ballet. **The research methodology.** The study used theoretical analysis of scientific literature data, comparative analysis, systematisation, art historical analysis, video analysis of ballet performances, choreographic master classes, performances of choreographic groups, ballet studios. The information method and the method of terminological

analysis were also used. **Scientific novelty** lies in a comprehensive analysis of the main trends in the introduction of innovations in contemporary Ukrainian ballet art. **Conclusions.** Ballet is important for the Ukrainian national culture, as it synthesises different types of art, reflects national traditions and serves as a means of cultural diplomacy, emphasising the uniqueness and richness of Ukrainian culture. Ukrainian ballet is distinguished by its unique style and preserves national identity, making it a source of national pride. The names of contemporary Ukrainian ballet dancers are known all over the world: I. Hvozdieva, K. Kukhar, V. Pysariev, R. Poklitaru, V. Stoianov, V. Troitskyi, A. Shekera, and others. Contemporary Ukrainian ballet art is at the intersection of tradition and innovation. In the face of cultural challenges, it demonstrates the ability to rethink forms, techniques, and meanings while maintaining a deep national identity. Contemporary ballet choreography is constantly transforming as a living fabric of art, responding to the challenges of time, the latest technologies, social changes, cultural crises. Research on Ukrainian ballet contributes to a better understanding of national traditions and the peculiarities of their functioning in various art forms.

Keywords: ballet, contemporary Ukrainian ballet, modern choreography, innovations in ballet, new technologies in ballet.

Актуальність теми дослідження. Вивчення досягнень українського балету і аналіз живого організму сучасного класичного танцю сприяють кращому розумінню національних традицій та особливостей їх функціонування в найрізноманітніших видах мистецтва. Цьому сприяють соціокультурні, мистецькі та суто технологічні зміни в культурному полі України. Револьюційні зміни в балетному мистецтві, спричинені його демократичною спрямованістю, актуальністю як виду мистецтва, сприйнятливістю щодо нових технологій і рефлексій соціокультурних подій, мобільність постановочного процесу, новітні хореографічні пошуки і рішення активізували попит та інтерес до наукового аналізу інновацій у сфері класичного балету. Саме цим і зумовлена актуальність пропонованого дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Тема інновацій в балеті активно обговорюється в навколонуковому і навколобалетному дискурсі. Про особливу цікавість до теми свідчить кількість публікацій та кількість захищених дисертацій з означеної теми.

Чи не найгрунтовнішим дослідженням з означеної теми є дисертація В. Зінченко «Український балет доби Незалежності: тенденції розвитку, жанрово-інтонаційна специфіка», в якій авторка аналізує розвиток українського балету в період незалежності, зосереджуючись на жанрових та інтонаційних особливостях.

Не менш цікавою є робота Н. Семенової «Національна балетна вистава в українській хореографічній культурі XX – початку XXI століть». Роботу присвячено розгляду національної балетної вистави як феномену української хореографічної культури XX – початку XXI ст.

Н. Шаргей у своєму дослідженні «Сучасний український балет: шлях до національної ідентичності» аналізує етапи

розвитку українського балету, зокрема нові форми після здобуття незалежності. Особливу увагу авторка приділяє Київ Модерн-Балету, національних тем, хореографії воєнного часу.

Ще однією цікавою монографією є дослідження А. Веселовської «Новітній український театр: постдраматична доба». У дослідженні ідеться не тільки про балет, але чудово розкрито, як театр і хореографія в Україні стають засобом рефлексії над війною, ідентичністю, мовою тіла.

Цікавою з огляду на тему нашого дослідження є робота S. Foster «Choreographing Empathy: Kinesthesia in Performance». Це фундаментальна праця з тілесності в танці, як тіло на сцені впливає на глядача через рух, емоцію, співпереживання.

У монографії А. Lepecki «Exhausting Dance: Performance and the Politics of Movement» ідеться про сучасну хореографію як політичний акт. Автор аналізує тілесність, «тишу», застиглість як форму спротиву у воєнному контексті.

R. Burt у своєму дослідженні «Ungoverning Dance: Contemporary European Theatre Dance and the Commons» аналізує як сучасний танець формує нові спільноти, протистоїть стандартам, зокрема через нові образи тіла, руху, взаємодії.

Крім монографій останнім часом з'явилася ціла низка публікацій в науковій періодиці. Так у статті Л. Семенової «Сценічне тіло як текст національної травми» аналізується, як тілесний образ в українському балеті і сучасному танці відображає колективний досвід війни та ідентичності. О. Плахотнюк у статті «Окреслення понять та категорій сучасних етапів розвитку балетного мистецтва» розширює перелік понять і категорій новітніх етапів розвитку балетного мистецтва, зокрема в Україні.

Метою роботи є дослідження інноваційних процесів, що наразі відбуваються в сучасному українському балеті.

У ході дослідження було застосовано теоретичний аналіз даних наукової літератури, порівняльний аналіз, систематизацію, мистецтвознавчий аналіз, відеоаналіз балетних спектаклів, виступів хореографічних колективів, балетних студій, власний досвід роботи тощо. Принагідно використано інформаційний метод та метод термінологічного аналізу.

Наукова новизна полягає в комплексному аналізі основних тенденцій впровадження інновацій у сучасне українське балетне мистецтво.

Виклад основного матеріалу. Балет – це мистецтво, що має глибокі класичні корені і сягає своєю появою часів епохи Відродження. Український балет є відносно молодим видом мистецтва, проте є природним продовженням розвиненої танцювальної української культури [3, 149]. Вважаємо, що будь-який вид мистецтва має перспективи розвитку в тій чи іншій національній культурі, якщо накладається на вже наявні засади і звучить в унісон із глибинними ментальними настановами. Так сталося і з українським балетом, який «ліг» на плідний ґрунт фольклорного українського танцю.

Дослідники історії українського балету вважають, що традиції української класичної балетної культури своїм корінням сягають кріпацького театру [4]. Утім, всього за декілька десятків років цей вид танцювального мистецтва вже заявив про себе на сцені професійного українського музично-драматичного театру.

Дослідження історії українського балету не є предметом нашої статті, проте не можна не згадати про епоху реформаторства у традиційній балетній драматургії в перші десятиліття XX століття – в епоху панування в мистецтві стилю модерн [1]. Саме в цей час було окреслено ґрунтовні принципи української балетної драматургії. Не останню роль в її становленні відіграли В. Верховинець, М. Вериківський, Л. Курбас, Г. Юра та ін.

Тут маємо зазначити, що класичний балет, створений як мистецтво для аристократії, має дотримуватись певної форми і традицій. Але мистецтво загалом за своєю природою є відгуком на найменші віяння в соціумі, є авангардом розвитку всього нового, що згодом заявляє про себе на повну силу. Тож без оновлення класичний балет міг би перетворитися на «музейний експонат». І саме інновації дозволяють класичному балету бути сучасним в кожну культурну епоху й

актуальним в кожному національному середовищі.

Інновацію або нововведення визначають як ідею, новітній продукт в галузі техніки, технології, організації праці, управління, а також в інших сферах наукової та соціальної діяльності, засновану на використанні досягнень науки та передового досвіду. Інновація має вести до виникнення чогось нового, що сприятиме кількісним та якісним змінам у внутрішньому середовищі підприємства та забезпечуватиме підвищення ефективності та отримання конкурентних переваг. Таким чином, коли йдеться про інновації в балетному мистецтві, ми повинні мати на увазі нові творчі ідеї, в основі яких лежать досягнення науки та передового досвіду, новий (за формою і змістом) мистецький продукт, що відповідатиме емоційним, культурним, соціальним та іншим запитам сучасного глядача, виражений засобами балетного мистецтва. Отже, саме інновації дозволяють балету бути сучасним і близьким до нового покоління глядачів – з його візуальними звичками, емоційною швидкістю, цифровими очікуваннями.

То чому саме сьогодні питання інновацій у балеті набуло такої актуальності? Як відомо, мистецтво має відповідати запитам суспільства, випереджаючи його прагнення, даючи зразки подолання кризових моментів. Балетне мистецтво в цьому випадку не є виключенням.

На сьогодні український балет є інноваційним з кількох причин. По-перше, завжди актуальним постає оновлення виразних засобів, адже інновації дозволяють хореографам і виконавцям розширити палітру емоцій і смислів. Сучасні техніки руху, мультимедійні ефекти, інтерактивні декорації – усе це відкриває нові способи «говорити» з глядачем.

По-друге, інновації в балеті дозволяють залучити нового глядача. Так, молодь не завжди сприймає традиційний балет як щось близьке, зрозуміле, проте інноваційні постановки – із сучасною музикою, темами та візуальним стилем – допомагають перетворити молоде покоління на нових глядачів і поціновувачів балету.

По-третє, традиційний балет часто звертається до класичних сюжетів, але саме інноваційні процеси в балеті дозволяють порушувати теми війни, екології, соціальну проблематику тощо. Це робить балет частиною живого культурного діалогу. Теми війни, екології, гендеру, травм, ідентичності –

усе це відображається в балетних постановках. Так, балет «Дім зі скла» Радю Поклітару порушує тему людської вразливості, а з 2022 року з'явилися постановки, присвячені війні, втратам, боротьбі. У 2024 році в Києві пройшов балетний перформанс з дронами і проєкціями, де танцівники «взаємодіяли» з небом і світлом – символ відродження України після темряви [7]. Танцюристи з інвалідністю теж стають частиною труп, наприклад, у постановках з візками. Це демонструє людяність нового українського балету.

По-четверте, технічний прогрес не стоїть на місці, а тому інновації в сценографії, освітленні, костюмах, анімації дозволяють створювати справжні дива на сцені. Наприклад, віртуальна реальність, доповнена реальність або проєкційне мистецтво можуть візуалізувати те, що раніше неможливо було навіть уявити. Інновації відкривають двері до балету не тільки для режисерів, художників, композиторів, але й для айтішників, а глядач одержує нові форми емоційного досвіду: інтерактив, мультижанрові дійства [5; 6] тощо. Балет тепер не лише про рухи – це синтез світла, відео, доповненої реальності (AR) та навіть голограм. Наприклад, сцена може змінюватися в реальному часі залежно від руху танцюриста (motion capture), створюючи ефект «живого світу». Проте інновації в балеті – це не тільки про технології і сюжети, а ще і про поєднання жанрів (балет + відеоарт, балет + сучасний театр), експерименти з музикою (електроніка, живі DJ-сети), інтерактивні постановки тощо. А найголовніше – це про інновації в хореографії.

Хореографія – це мова руху. А мова, як ми знаємо, з часом змінюється, пристосовується, збагачується. Тож і в балетній хореографії постійно з'являється щось нове, навіть у межах усталених канонів класичного балету. Нові підходи в хореографії дають артистам можливість розвивати технічні навички, відкривати нові грані свого тіла й руху, а також виходити за межі звичного.

Серед основних новацій можна назвати синтез стилів, коли класичні па об'єднуються з елементами сучасного танцю (contemporary), джазу, хіп-хопу, танго, навіть бойових мистецтв. Так, наприклад, у хореографії В. Форсайта чи В. МакГрегора спостерігаємо баланс між чіткою балетною технікою та «ламаючим» тіло модерном.

Ще однією хореографічною новацією можна назвати нову пластику. Рух стає більш природним, менш ідеалізованим. Сучасні хореографи все частіше звертаються до

реальних історій і дозволяють танцівникам виглядати і рухатись не «ідеально», а по-людськи – з утомою, болем, порушенням симетрії. Танцівники вже не рухаються ледь торкаючись сцени, не відчуються, як такі, що не мають тіла, вони важко падають, згинаються, присідають, дихають тілом. У сучасних балетах, особливо інноваційних, тіло стає земним, вразливим, рефлексивним; тілом, що бореться, падає, кричить – і це частина художньої мови; тілом, яке не боїться бути некрасивим, дивним, неідеальним, але живим і справжнім. Це дозволяє глядачу впізнати себе, своє життя, свої переживання – а не тільки захоплюватися досконалістю форми. Внаслідок такої пластики з'являється нова емоційність – ближча до внутрішнього стану людини XXI століття, з її тривогами, переживаннями й напругою.

На початку XX століття модерн почав експерименти з класикою, а постмодерн у другій половині XX століття повністю зруйнував чітку структуру в будь-якому творі сучасного мистецтва. Не став виключенням і балет. Сучасні хореографи часто вплітають елементи імпровізації, дозволяючи танцівникам «говорити» на сцені власною мовою тіла. Особливо це поширено в перформансах.

Незвичним, інноваційним в новому балеті є і простір. Балет «виходить» за межі сцени (вистави на дахах, у музеях, у метро, просто неба тощо). Така хореографія є інтерактивною, часто вимагає реакції глядача, змінює уявлення про простір танцю.

Наслідком впливу постмодерну стає ще одна інновація в балеті – деконструкція класики або нове прочитання. Суть полягає в тому, що береться класичний сюжет або музика – і повністю переосмислюється. Наприклад, «Лускунчик» як антивоєнна драма, «Жизель» як екологічна притча тощо.

Отже, новизна в хореографії – це нові рухи, нові теми, новий простір, новий діалог з публікою, нове тіло і нова емоційність.

Утім, до всього висловленого вище маємо додати, що інноваційність не є позанаціональною. Приємно, що сучасний балет має український вимір новизни. Так, це відчутно в роботах таких хореографів, як Р. Поклітару, О. Бусько, А. Шошин – вони працюють із темами ідентичності, війни, пам'яті, втраченого дому. Наприклад, балет «Вгору по річці» Київ Модерн-Балету – це не просто танець, це хореографічна притча з українською душею.

Раніше українська культура часто була зображена через вінки, шаровари, веснянки. Сьогодні сцену займають теми війни, еміграції, травми, пам'яті, спротиву, любові до землі. Так, балет «Війна» (реж. В. Пальчиков) в постановці сучасних театрів, балет «Елегія воєнного часу» (реж. Д. Одінцов) – це вже не казка, а хореографічна документалістика. До того ж, саме завдяки інноваціям в національному балеті відбувається очищення від колоніальних стереотипів. Інноваційні хореографи переосмислюють вплив імперських канонів на мистецтво і створюють балет з українським голосом, який не копіює, а творить своє («Вгору по річці» Київ Модерн-Балет, Р. Поклітару, «Дощ» Київ Модерн-Балет, Р. Поклітару, «Сон про Україну» театр Contemporary Dance Platform (Івано-Франківськ), «ARMA» А. Шошин та ін.).

Висновки. Резюмуючи все сказане вище, можемо стверджувати, що балет має важливе значення для української національної культури, адже він синтезує різні види мистецтва, відображає національні традиції та постає засобом культурної дипломатії, підкреслюючи унікальність та багатство української культури. Імена сучасних українських балетних діячів є знайомими в усьому світі: І. Гвоздьова, К. Кухар, В. Писарев, Р. Поклітару, В. Стоянов, В. Троїцький, А. Шекера та ін.

Утім, інновації в тому чи іншому виді мистецтва стають можливими тільки тоді, коли напрацьовано значний шар матеріалу, який можна переосмислювати, доєднувати до нього нові елементи, намагатися використати сучасні технології тощо. Український балет має тривалу історію розвитку й відрізняється своєю унікальною стилістикою та зберігає національну ідентичність, що робить його джерелом національної гордості.

Сучасне українське балетне мистецтво перебуває на перетині традицій і новаторства. В умовах культурних викликів воно демонструє здатність до переосмислення форм, технік і смислів, зберігаючи глибоку національну ідентичність. Сучасна балетна хореографія постійно трансформується, як жива тканина мистецтва, реагуючи на виклики часу, новітні технології, суспільні зміни, культурні кризи тощо. Отже, інновації в українському балеті – це не відмова від традицій, а нове життя мистецтва.

Література

1. Бондар Б. Ю. Роль балетного мистецтва України в контексті формування світової

танцювальної культури XXI століття. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. Журнал. 2024. № 2. С. 175–180.

2. Голдрич О. Хореографія : посібник з основ хореографічного мистецтва та композиції танцю. Львів : СПОЛОМ, 2006. 172 с.

3. Король А. Українські балети як етномаркери. Танцювальні студії. 2019. № 2 (2). С. 149–157. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-7646.2.2.2019.188815> (дата звернення: травень 2024).

4. Настюк О. Роль творчості українських композиторів у генезі національного балетного театру. Кінезіологія танцю та складно-координованих видів спорту : навч.-метод. посіб. упоряд. О. Плахотнюк. Львів : СПОЛОМ, 2018. Ч. II. С. 111–123.

5. Новий український балет у Львівській опері. URL: <https://zbruc.eu/node/117042> (дата звернення: травень 2024).

6. Пастухов О. А. Сучасний танець як синтез засобів мистецької виразності. Мистецтвознавчі записки: зб. Наук. Пр. 2021. Вип. 40. С. 106–110.

7. Танці майбутнього: як технології змінюють балет? URL : <https://ballettristic.com/tancy-budushhego-kak-tehnologii-menjajut/> (дата звернення: травень 2024).

References

1. Bondar, B. Yu. (2024). The Role of Ukrainian Ballet Art in the Context of the Formation of the World Dance Culture of the 21st century. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, (2), 175–180 [in Ukrainian].

2. Holdrych, O. (2006). *Choreography: A Guide to the Basics of Choreographic Art and Dance Composition*. Lviv [in Ukrainian].

3. Korol, A. (2019). Ukrainian Ballets as Ethnomarkers. *Tantsiovalni Studii*, 2(2), 149–157. <https://doi.org/10.31866/2616-7646.2.2.2019.188815> [in Ukrainian].

4. Nastiuk, O. (2018). The Role of Ukrainian Composers' Creativity in the Genesis of the National Ballet Theatre. In O. Plakhotniuk (Ed.), *Kinesiology of Dance and Complex Coordinated Sports*, part II, 111–123 [in Ukrainian].

5. The New Ukrainian Ballet at the Lviv Opera. (n.d.). Retrieved from <https://zbruc.eu/node/117042> [in Ukrainian].

6. Pastukhov, O. A. (2021). Contemporary Dance as a Synthesis of Artistic Expressive Means. *Mystetstvoznavchi Zapysky*, (40), 106–110 [in Ukrainian].

7. Dances of the Future: How Technologies Change Ballet? (n.d.). Retrieved from <https://ballettristic.com/tancy-budushhego-kak-tehnologii-menjajut/> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.05.2025
Отримано після доопрацювання 04.06.2025
Прийнято до друку 11.06.2025